 MT

Il-KUMMISSJONI EWROPEA

Brussel 17.3.2010
KUMM(2010)103 finali

KOMUNIKAZZJONI MILL-KUMMISSJONI LILL-KUNSILL U LILL-PARLAMENT EWROPEW

Ir-rapport ta' kull sentejn dwar il-Qafas Speċjali ta' Assistenza għall-fornituri tradizzjonali tal-AKP tal-banana

SEG(2010)331

1. INTRODUZZJONI

Il-Qafas Speċjali tal-Assistenza (SFA) għall-fornituri tradizzjonalii tal-AKP tal-banana inħoloq fl-1999 sabiex jgħin lil dawk il-fornituri biex jaġġustaw għat-tibdil fil-kompetizzjoni internazzjonali u skada f'Diċembru tal-2008. Kien immirat lejn 12-il pajjiż tradizzjonali li jfornu l-banana. Il-Beliże, il-Kamerun, il-Kap Verde, il-Kosta tal-Avorju, Dominika, il-Grenada, il-Ġamajka, il-Madagaskar, Santa Luċija (minn issa 'l quddiem St Luċija), San Vinċenz u l-Grenadini (minn issa 'l quddiem San Vinċenz), is-Somalja, u s-Surinam. B'kollox, xi EUR 376 miljun ingħataw taħt l-iskema tal-SFA.

L-għanijiet kienu jew li titjieb il-kompetittività tal-pajjiżi tradizzjonali li jipproduċu l-banana, jew, jekk dan ma jkunx fattibbli aktar, tiġi megħjuna d-diversifikazzjoni. Il-mira kellha tintlaħaq peremezz ta' proġetti imfassla biex

- Tiżdied il-produttività,
- Titjieb il-kwalità,
- Tiġi adattata l-produzzjoni u l-kummerċjalizzazzjoni skont l-istandards ta' kwalità tal-UE,
- It-twaqqif ta' organizzazzjonijiet tal-produtturi li jiffokaw fuq it-titjib tal-kummerċjalizzazzjoni kif ukoll l-iżvilupp ta' metodi ta' produzzjoni li ma jagħmlux ħsara lill-ambjent, inkluż il-kummerċ ġust,
- Jiġu żviluppati strateġiji ta' kummerċjalizzazzjoni mfassla biex jissodisfaw ir-rekwiżiti tal-organizzazzjoni komuni tal-UE tas-suq tagħha,
- Tingħata għajnuna lill-produtturi biex jiżviluppaw metodi ta' produzzjoni li ma jagħmlux ħsara lill-ambjent, inkluż il-kummerċ ġust,
- Tiġi appoġġjata d-diversifikazzjoni kulfejn il-kompetittività fis-settur tal-banana ma tkunx sostenibbli.

L-allokazzjonijiet annwali tal-pajjiżi kienu bbażati fuq il-qasma fil-kompetittività mqabbla mal-fornituri tal-pajjiżi terzi u l-importazzjoni tal-produzzjoni tal-banana għall-ekonomija ta' kull pajjiż tal-AKP[1]. Il-baġit annwali gradwalment naqas minn EUR 44.5 miljun fl-1999 għal EUR 29.2 miljun (2008). Sal-2003, iċ-ċavetta għall-allokazzjoni kienet imfassla biex tipprovdi iżjed appoġġ lil pajjiżi li kienu qed ibatu minn qasma akbar ta' kompetittività. Sa mill-2004, koeffiċjent ta' tnaqqis ippremja lill-pajjiżi li għamlu kisbiet kompetittivi.

2. BAŻI LEGALI

Fit-22 ta' April 1999 il-Kunsill adotta r-Regolament (KE) Nru 856/1999[2] li jistabbilixxi Qafas Speċjali ta' Assistenza għall-fornituri tradizzjonali tal-AKP li jipprovdu l-banana. Fit-22 ta' Lulju 1999 il-Kummissjoni adottat ir-Regolament Nru 1609/1999[3] li jistabbilixxi r-regoli dettaljati għall-implimentazzjoni tiegħu.

[1] Id-dettalji tal-metodoloġija jinsabu fir-Regolament tal-Kummissjoni Nru 1609/1999 tat-2 ta' Lulju 1999, ĠU L 190, 23.7.1999, p. 14.

[2] ĠU L 108, 27.4.1999, p. 2.

[3] ĠU L 190, 23.7.1999, p. 14.

Fl-2007 u fl-2008 il-linja baġitarja ammontat għal EUR 28.67 miljun u EUR 29.226 miljun, rispettivament. Id-Deċiżjonijiet tal-Kummissjoni li ffissaw l-ammonti tal-pajjiżi kienu adottati fit-23 ta' April 2007[4] u fil-21 ta' April 2008[5].

L-Artikolu 9 tar-Regolament tal-Kunsill jispeċifika li "s*al-31 ta' Diċembru 2000, u kull [sentejn] minn hemm 'il quddiem, il-Kummissjoni għandha tippreżenta rapport, [jekk hu xieraq] akkompanjat minn proposti, dwar l-operat ta' dan ir-Regolament lill-Parlament Ewropew u lill-Kunsill*". Dan ir-rapport ikopri l-2007 u l-2008[6] u miegħu hemm Dokument ta' Ħidma tal-Persunal.

3. INFORMAZZJONI DWAR IS-SUQ

L-Unjoni Ewropea (UE) hi l-akbar konsumatur u importatur tal-banana fid-dinja. Meta mqabbla mal-2007, fl-2008, 5 416 449 t. (hawn taħt imsejjaħ t.) ta' banana ġew ikkunsmati fl-UE (+3.5%), li minnhom 4 848 889 t. (+3.7%) kienu importati minn pajjiżi terzi u 567 560 t. (+2.3%) oriġinaw domestikament. Fl-2008, l-USA importat 3 976 146 t. ta' banana, tnaqqis ta' 0.7% fuq is-sena ta' qabel. Kważi l-banana kollha importata mill-US kienet toriġina mill-Amerika Ċentrali jew ta' Isfel (il-banana mill-AKP tirrappreżenta 0.003% tal-importazzjoni totali).

Is-suq tal-banana tal-UE hu fornut mill-pajjiżi tal-Aktar Nazzjon Iffavorit (MFN) (fil-biċċa l-kbira pajjiżi tal-Amerika Ċentrali u t'Isfel), il-pajjiżi tal-Afrika, il-Karibew u l-Paċifiku (AKP), u produtturi domestiċi.

Fl-2008, il-banana tal-MFN ikkunsmata mill-UE kienet ta' 72.5%, filwaqt li l-banana tal-AKP ammontat għal 17% u l-10.5% li fadal kienu prodotti fl-UE. Il-fornituri ewlenin tal-MFN tal-banana kienu l-Ekwador, il-Kolumbja u l-Costa Rica, b'importazzjoni ta' 1 328 033, 1 278 133 u 893 395 t. Matul l-istess sena, il-fornituri ewlenin tal-AKP kienu l-Kamerun, il-Kosta tal-Avorju u r-Repubblika Dominikana, li esportat 279 530, 216 583 u 170 396 t.

Il-Kap Verde, il-Granada, il-Madagaskar, u s-Somalja ma jesportawx aktar banana lejn l-UE.

4. IS-SISTEMA KUMMERĊJALI TAL-UE

Sa mill-1 ta' Jannar 2006, l-UE qed tapplika tariffa tal-MFN ta' EUR 176/t. fuq l-importazzjoni tal-banana, b'konformità mal-impenji tal-UE li titlaq mis-sistema preċedenti ta' kwota għal sistema ta' tariffa biss. L-istatistika li ssegwi l-impatt tar-reġim il-ġdid fuq l-importazzjoni turi li dan iżomm l-istess kundizzjonijiet ta' aċċess għas-suq, b'żieda fl-importazzjoni.

Matul dan il-perjodu, il-banana li oriġinat mill-pajjiżi l-anqas żviluppati (LCDs) gawdiet minn aċċes ħieles mid-dazji u l-kwoti għas-suq Ewropew taħt l-inizjattiva Kollox Ħlief Armi (KĦA). L-istess japplika mill-1 ta' Jannar 2008, għall-banana li toriġina mill-pajjiżi AKP li kkonkludew ftehimiet li jistabbilixxu, jew iwasslu għal

4 Id-Deċiżjoni tal-Kummissjoni C/2007/1744.
5 Id-Deċiżjoni tal-Kummissjoni C/2008/1424.
6 Ir-rapport preċedenti kopra l-2005 u l-2006 COM(2006) 806 finali.

Ftehimiet ta' Sħubija Ekonomika (EPAs). Il-pajjiżi kollha non LCD AKP li esportaw banana fl-2007 inizjalaw jew iffirmaw EPA interim jew sħiħ.

5. DEĊIŻJONIJIET FINANZJARJI

5.1. Linja baġitarja 2007

Wara l-approvazzjoni tal-Proposti ta' Finanzjament, it-12-il-Ftehim ta' Finanzjament ġew iffirmati kmieni fl-2008 għal EUR 28.67 miljun (Tabella 1).

Xi 42% tal-fondi huma ddedikati għat-titjib tal-kompetittività tas-settur tal-esportazzjoni tal-banana fl-4 Stati Benefiċjarji u 58% tal-fondi għad-diversifikazzjoni fi 8 Stati benefiċjarji (Grafiki 1 u 2).

5.2. Linja baġitarja 2008

Wara l-approvazzjoni tal-Proposti ta' Finanzjament, it-12-il-Ftehim ta' Finanzjament ġew iffirmati kmieni fl-2009 għal EUR 29.23 miljun (Tabella 1).

Tabella 1: Linja Baġitarja tal-Banana 21 06 05 (ex B7-8710) 1999 – 2008											
Il-Pajjiżi tal-Karibew	**1999**	**2000**	**2001**	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**Total**
Il-Beliże	3 100 000	3 100 000	3 450 000	3 500 000	3 200 000	2 930 000	2 490 000	2 110 000	1 800 000	2 039 000	**27 719 000**
Il-Ġamajka	5 300 000	5 300 000	5 000 000	4 700 000	4 400 000	4 830 000	4 110 000	3 .490 000	2 970 000	2 525 000	**42 625 000**
Dominika	6 500 000	6 500 000	6 700 000	6 400 000	5 900 000	5 300 000	4 510 000	3 830 000	3 260 000	3 603 000	**52 503 000**
St Luċija	8 500 000	8 875 000	9 200 000	8 800 000	8 000 000	7 260 000	6 170 000	5 410 000	4 600 000	4 808 000	**71 623 000**
San Vinċenz	6 100 000	6 450 000	6 400 000	6 100 000	5 600 000	5 330 000	4 530 000	3 850 000	3 270 000	3 463 000	**51 093 000**
Il-Grenada	1 000 000	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000	**5 500 000**
Is-Surinam	3 100 000	2 700 000	2 700 000	2 500 000	2 200 000	2 310 000	1 960 000	1 670 000	1 420 000	1 207 000	**21 767 000**
Subtotal	**33 600 000**	**33 425 000**	**33 950 000**	**32 500 000**	**29 800 000**	**28 460 000**	**24 270 000**	**20 860 000**	**17 820 000**	**18 145 000**	**272 830 000**
Il-Pajjiżi tal-Afrika											
Il-Kamerun	6 200 000	5 700 000	5 600 000	5 100 000	4 500 000	4 380 000	3 720 000	3 210 000	4 260 000	4 607 000	**47 277 000**
Il-Kosta tal-Avorju	4 700 000	4 350 000	2 850 000	2 600 000	2 100 000	1 380 000	3 750 000	4 120 000	4 310 000	4 386 000	**34 546 000**
Is-Somalja	Mhux Applikabbli	Mhux Applikabbli	600 000	2 800 000	2 600000	2 070 000	1 760 000	1 500 000	1 280 000	1 088 000	**13 698 000**
Il-Kap Verde	Mhux Applikabbli	600 000	Mhux Applikabbli	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000	**4 100 000**
Il-Madagaskar	Mhux Applikabbli	Mhux Applikabbli	Mhux Applikabbli	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000	**3 500 000**
Subtotal	**10 900 000**	**10 650 000**	**9 050 000**	**11 500 000**	**10 200 000**	**8 830 000**	**10 230 000**	**9 830 000**	**10 850 000**	**11 081 000**	**103 121 000**
IS-SOMMA FINALI	**44 500 000**	**44 075 000**	**43 000 000**	**44 000 000**	**40 000 000**	**37 290 000**	**34 500 000**	**30 690 000**	**28 670 000**	**29 226 000**	**375 951 000**

Xi 37% tal-fondi jiffinanzjaw attivitajiet li jtejbu l-kompetittività tas-settur tal-esportazzjoni tal-banana fit-tliet Stati benefiċjarji tal-AKP. Madwar 63% tal-fondi huma ddedikati għad-diversifikazzjoni fil-bqija tal-Istati benefiċjarji (Grafika 1).

5.3. Għanijiet tal-programm

5.3.1. Strateġiji ta' Rispons 1999 - 2008

L-Istrateġiji inizjali tal-Appoġġ tal-Banana kienu mmirati lejn il-kompetittività fil-biċċa l-kbira tal-pajjiżi, u d-diversità agrikola fil-Kap Verde, il-Madagaskar u s-Somalja. San Vinċenz kien jikkombina ż-żewġ għajnijiet.

Grafika 1: Objettivi tal-programm skont is-sena tal-allokazzjoni

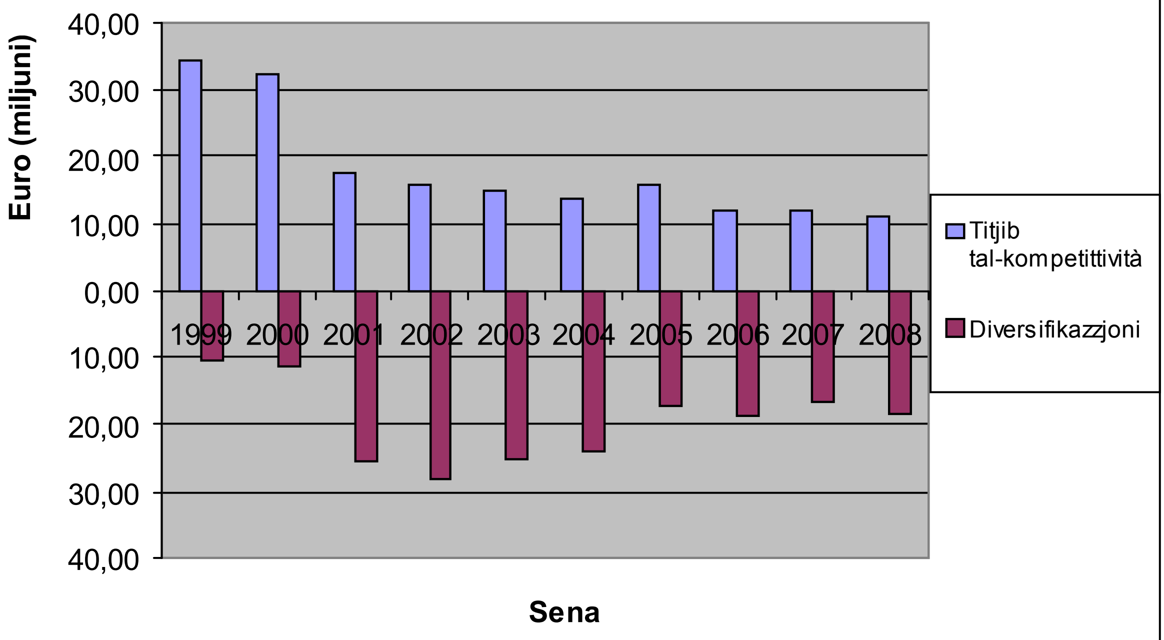

L-istrateġiji kienu aġġornati lejn l-2002, li dawru l-għan tal-Windwards lejn id-diversifikazzjoni.

Kemm fil-Beliże u fil-Ġamajka, l-istrateġiji riveduti allokaw ammont akbar lill-iżvilupp rurali biex jistimulaw id-diversifikazzjoni agrikola, hekk kif it-tnaqqis fl-esportazzjoni (il-Ġamajka) u ż-żieda fil-produttività u l-effiċjenza (il-Beliże) naqqsu l-ħtieġa ta' ħaddiema mingħajr sengħa u eskludew lill-iżgħar kultivaturi tal-banana mis-suq tal-esportazzjoni.

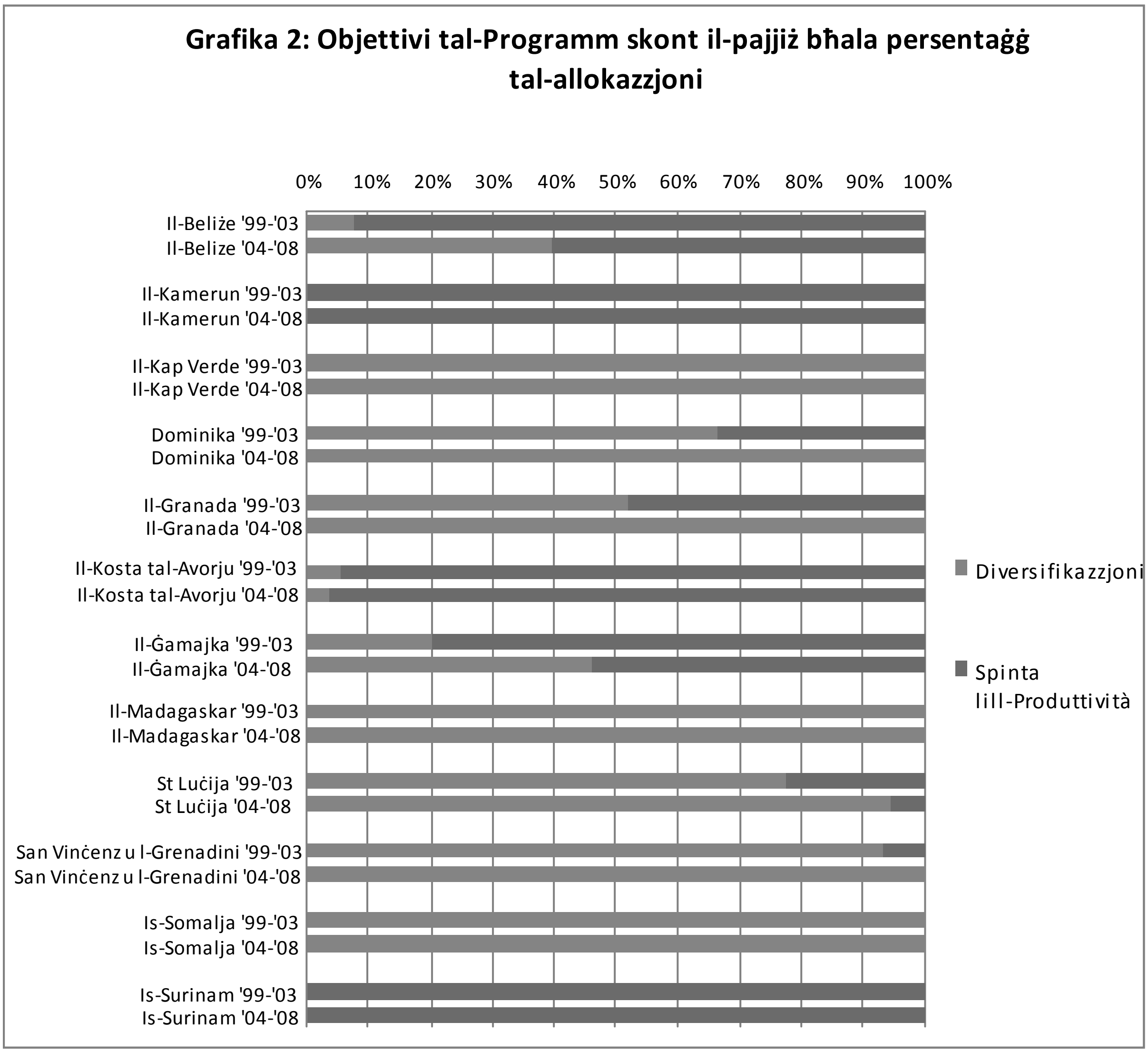

5.3.2. Titjib fil-Kompetittività

Proġetti biex itejbu l-kompetittività tal-esportaturi tal-banana komplew fi tliet pajjiżi fl-2005-2008. Fl-2007 - 2008, il-Beliże alloka aktar fondi għad-diversifikazzjoni. Il-Ġamajka użat biss ammont ta' fondi limitati biex ittejjeb il-kompetittività minkejja li intlaqtet minn urugani kbar fis-sentejn li huma.

L-attivitajiet appoġġjati taħt dan l-objettiv huma:

- It-tiġdid tal-pjantaġġuni fil-Kamerun, is-Surinam u l-il-Ġamajka.
- Investimenti biex jinkiseb/jinżamm il-EUREGAP u/jew iċ-ċertifikazzjonijiet ta' kwalità ISO 14001[7] fil-Beliże, il-Kamerun, il-Kosta tal-Avorju, il-Ġamajka u s-Surinam.
- Trattament, imballaġġ u ħażna fil-Kamerun, il-Kosta tal-Avorju u s-Surinam.

7 Dawn l-istandards ta' kwalità huma imposti mill-bejjiegħa bl-imnut il-kbar Ewropej.

- Infrastruttura soċjali fil-pjantaġġuni u mikro-proġetti soċjali għall-ħaddiema tal-pjantaġġuni fil-Beliże, il-Kamerun u l-Kosta tal-Avorju.
- Assistena Teknika fil-Kamerun, il-Kosta tal-Avorju u l-Ġamajka u appoġġ istituzzjonali għall-Beliże u l-Ġamajka.

Programmi li jappoġġjaw il-kompetittività rrappreżentaw madwar 48% tal-allokazzjonijiet totali bejn l-1999 u l-2008. Fl-2007 u l-2008 dawn niżlu għal 42% u 37%.

L-4 pajjiżi li għadhom jappoġġjaw dan l-objettiv (il-Beliże, il-Kamerun, il-Kosta tal-Avorju u s-Surinam) żammew jew żiedu l-kwantitajiet esporati lejn l-UE fil-perjodu 2006-2008.

Il-kwantitajiet esportati mill-Ġamajka kienu affettwati minn ħsarat ikkważati mill-urugani fl-2007 - 2008: 32 000 t. fl-2006, 18 000 t. fl-2007 u 0 fl-2008.

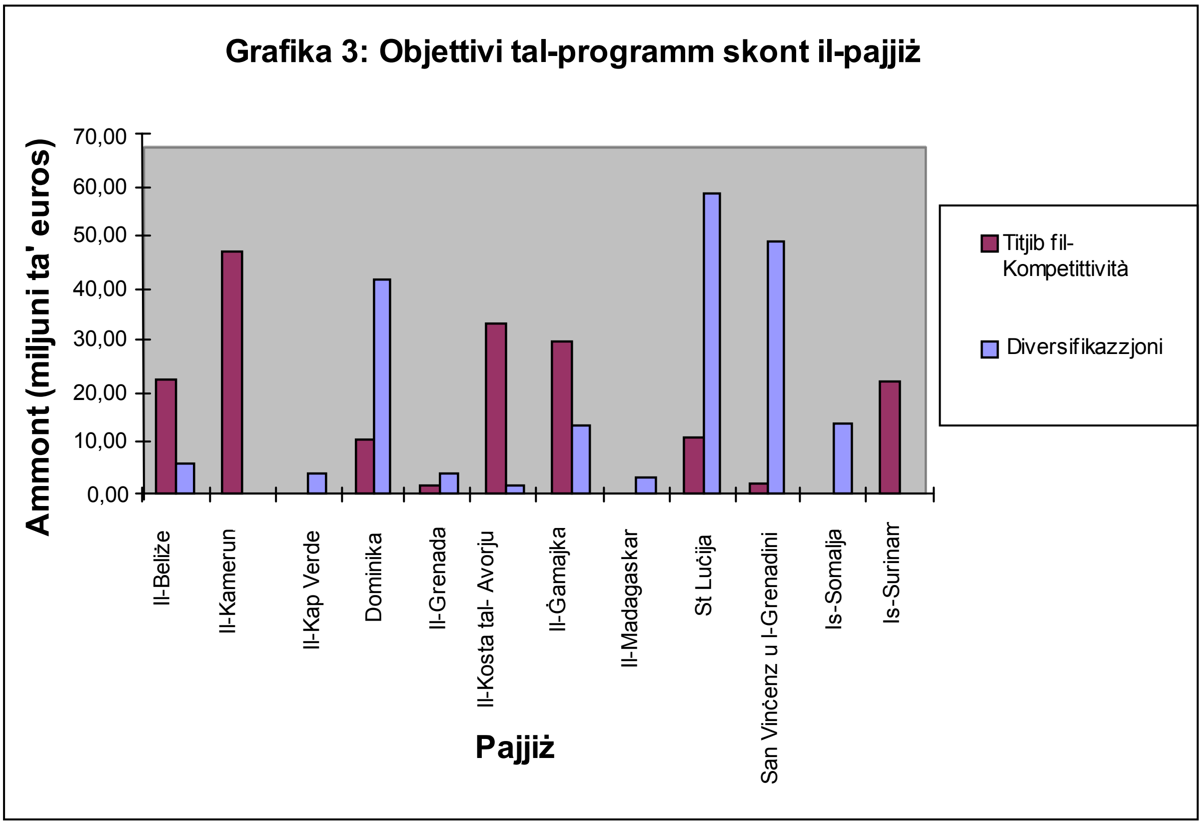

5.3.3. *Diversifikazzjoni*

L-appoġġ għad-diversifikazzjoni kien magħżul minn 8 pajjiżi fl-2007 u 9 fl-2008. Il-Kap Verde, Dominika, il-Grenada, il-Madagaskar, is-Somalja, St Luċija u San Vinċenz jew waqfu jesportaw jew raw l-esportazzjoni tal-banana tagħhom tonqos sostanzjalment bejn kmieni fid-disgħinijiet (1990s) u l-2002. Dominika, St Luċija u San Vinċenz irnexxielhom iżommu l-esportazzjoni mill-2003 fuq livell aktar baxx (madwar 20%-33% tal-volumi tal-1993). Il-Beliże u l-Ġamajka qalbu għad-diversifikazzjoni fl-2007 u l-2008 (Grafika 6).

Il-programmi tal-2007 - 2008 jinkludu:

- Investimenti fit-turiżmu, biex jiġi pprovdut xogħol alternattiv għall-bdiewa tal-banana u l-ħaddiema tal-Lvant tal-Karibew.
- Diversifikazjzoni agrikola lejn l-ortikultura li timmira lejn is-suq lokali fil-Madagaskar u l-industrija tat-turiżmu kif ukoll is-swieq lokali fil-Lvant tal-Karibew u l-Ġamajka; appoġġ istituzzjonali biex jissaħħu s-servizzi ta' estensjoni agrikoli.
- It-tisħiħ tas-setturi tat-turiżmu u/jew privati tal-Lvant tal-Karibew.
- L-iżvilupp rurali fil-Beliże, il-Kap Verde, il-Ġamajka u s-Somalja (inklużi investimenti f'irrigazzjoni fuq skala żgħira).
- L-assistenza teknika u appoġġ istituzzjonali fid-9 pajjiżi kollha.

6. IMPLIMENTAZZJONI

6.1. Ġenerali

Minkejja li l-iskema skadiet f'Diċembru 2008, il-programmi kontinwi se jibqgħu għaddejjin għal xi snin oħra.

Il-programmi huma implimentati taħt ġestjoni ċentralizzata (il-Grenada, Is-Surinam, il-Kamerun, u s-Somalja) u ġestjoni parzjalment deċentralizzata (il-Beliże, il-Ġamajka, Dominika, St Luċija, San Vinċenz, il-Kap Verde, il-Kosta tal-Avorju u l-Madagaskar).

6.2. L-Impenji

B'mod ġenerali l-implimentazzjoni tal-programmi żdiedet bil-ħeffa mill-2007, megħjuna mill-miżuri li ttieħdu. Kemm l-impenji u l-ħruġ ta' flus fl-2007 u l-2008 kienu sostanzjalment ogħla mill-allokazzjonijiet (Grafika 4 u Tabella 1), u tnaqqas id-dewmien.

Tabella 2: Impenji u ħruġ ta' flus

	EUR
ALLOKAZZJONIJIET TOTALI KARIBEW + AFRIKA 1999 - 2008	375.951.000,00

	EUR
IMPENJI KARIBEW + AFRIKA 1999 - 2008	281.020.642,64

	EUR
ĦLASIJIET KARIBEW + AFRIKA 1999 - 2008	195.151.162,19

	EUR
RAC KARIBEW + AFRIKA 1999 - 2008	94.930.357,36

	EUR
RAL KARIBEW + AFRIKA 1999 - 2008	180.799.837,81

	EUR	
Allokazzjonijiet Karibew + Afrika 2006 - 2008	88.586.000,00	
Impenji Karibew + Afrika 2006 - 2008	15.585.626,72	17,6 %
Allokazzjonijiet Karibew + Afrika 2003 - 2005	111.790.000,00	
Impenji Karibew + Afrika 2003 - 2005	105.360.348,52	94,2 %

Minn tmiem l-2008, 73% kienu impenjati għall-kuntratti, imqabbla ma' 48% impenjati sa tmiem l-2006 (Tabella 3). Bħala medja kellhom jgħaddu sentejn wara d-Deċiżjonijiet ta' Finanzjament biex il-biċċa l-kbira tal-fondi jiġu impenjati għall-kuntratti ppjanati. Qed isiru sforzi biex jitnaqqas id-dewmien sa massimu ta' 18-il xahar għal fondi allokati fl-2007 - 2008. Il-mira hi li l-biċċa l-kbira tal-fondi jiġu impenjati fl-2010 apparti mill-evalwazzjonijiet u l-awditjar ex post.

L-RAC[8] totali kien 27% fi tmiem l-2008, imqabbel ma' 52% fi tmiem l-2006.

[8] L-RAC jew il-Bqija li għandu jiġi Kkuntrattat jindika l-persentaġġ tal-fondi allokati għall-proġett li għalih ma ġew iffirmati l-ebda xogħlijiet, fornimenti ta' servizzi jew ta' kuntratti ta' għotjiet jew stimi ta' programmi.

Tabella 3: Status ta' Finanzjament skont is-sena tal-allokazzjoni

Il-pajjiżi kollha	Sena	Allokazzjonijiet (€)	Impenji (€)	Ħlasijiet (€)	RAC (€)	RAC %	RAL (€)	RAL %
	1999	44 500 000.00	43 475 608.78	42 095 728.17	1 024 391.22	2%	2 404 271.83	5%
	2000	44 075 000.00	39 934 158.83	33 462 635.64	4 140 841.17	9%	10 612 364.36	24%
	2001	43 000 000.00	40 483 859.31	34 977 171.91	2 516 140.69	6%	8 022 828.09	19%
	2002	44 000 000.00	36 181 040.48	22 480 047.18	7 818 959.52	18%	21 519 952.82	49%
	2003	40 000 000.00	37 249 522.44	23 573 857.92	2 750 477.56	7%	16 426 142.08	41%
	2004	37 290 000.00	35 385 028.32	20 854 670.49	1 904 971.68	5%	16 435 329.51	44%
	2005	34 500 000.00	32 725 797.76	12 574 525.20	1 774 202.24	5%	21 925 474.80	64%
	2006	30 690 000.00	13 496 220.72	4 420 564.68	17 193 779.28	56%	26 269 435.32	86%
	2007	28 670 000.00	2 089 406.00	711 961.00	26 580 594.00	93%	27 958 039.00	98%
	2008	29 226 000.00	0.00	0.00	29 226 000.00	100%	29 226 000.00	100%
Subtotal		375 951 000.00	281 020 642.64	195 151 162.19	94 930 357.36	25%	180 799 837.81	48%
	Studji	900 000.00	695 731.50	635 195.31	204 268.50	23%	264 804.69	29%
Total		**376 851 000.00**	**281 716 374.14**	**195 786 357.50**	**95 134 625.86**	**25%**	**181 064 642.50**	**48%**

6.3. Ħlasijiet

Il-ħlasijiet globali kienu jammontaw għal 52% fi tmiem l-2008, titjib kbir meta mqabbel ma' 35% fi tmiem l-2006 (Tabella 3)

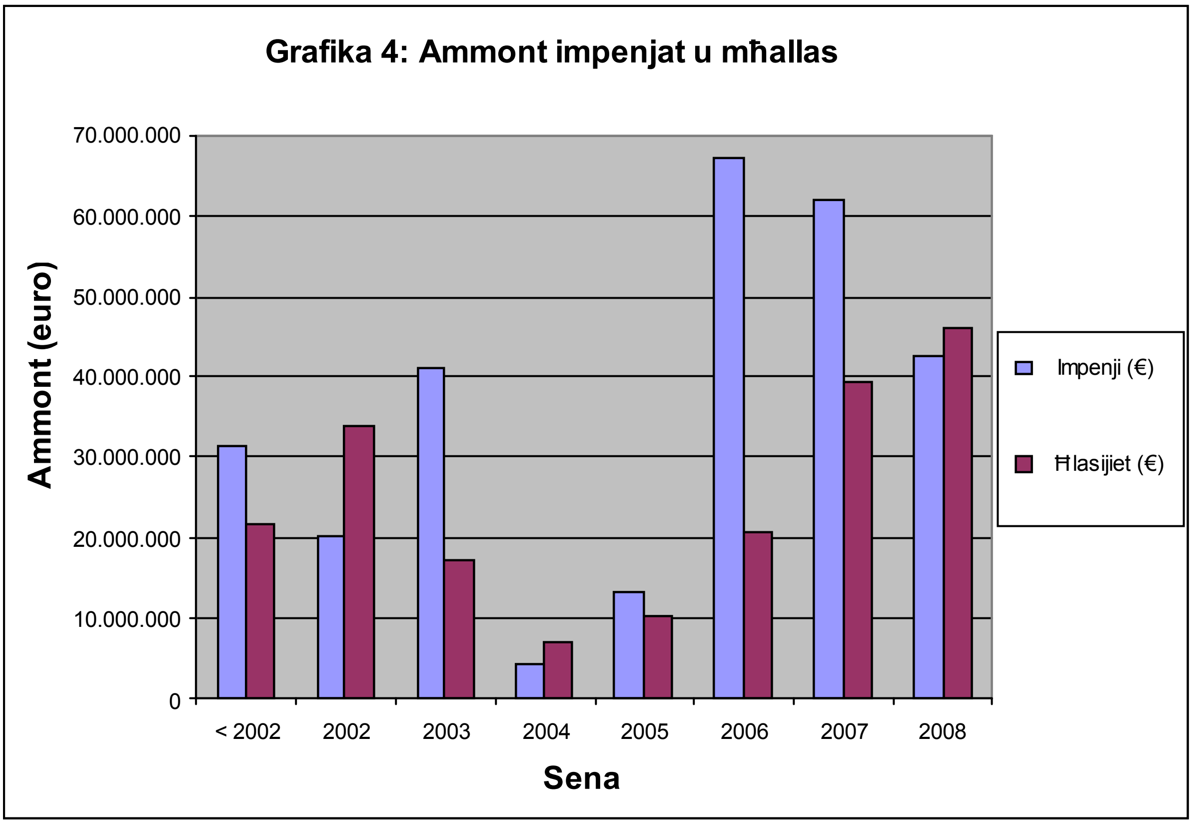

Il-ħlasijiet żdiedu mill-2005, u laħqu l-EUR 46 miljun fl-2008 - aktar mid-doppju meta mqabbel mal-2006. Id-dewmien tnaqqas sostanzjalment. Il-ħlasijiet flimkien mal-RAP[9] jagħmlu l-impenji.

Il-ħlasijiet mistennija jilħqu s-EUR 60 miljun fl-2009 u l-2010. Il-bqija tal-fondi għandhom jitħallsu fl-2011 - 2012 apparti mill-evalwazzjonijiet jew l-awditjar ex post.

9 L-RAP jew il-Bqija li baqa' biex Jitħallas jindika l-persentaġġ tal-fondi impenjati jew kuntrattati f'kuntratti imma li għandhom ma tħallsux.jew ma ħarġux.

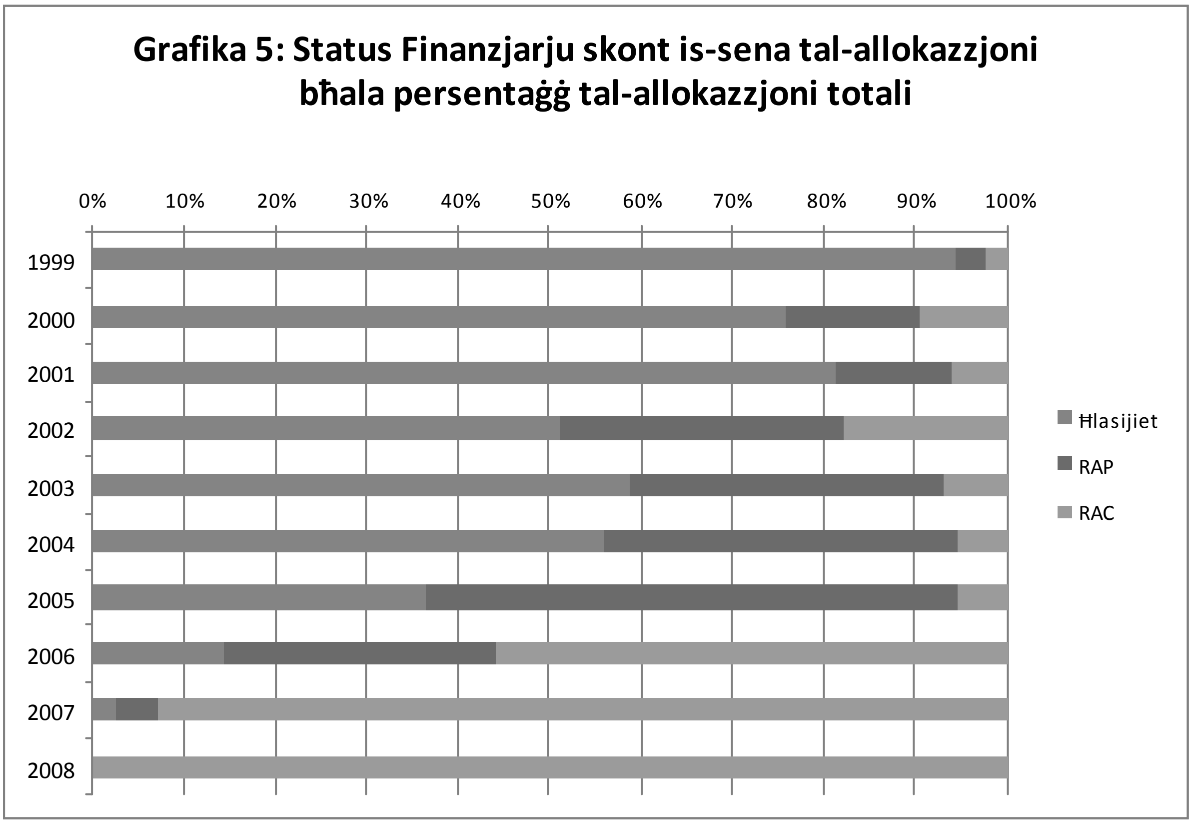

L-RAL totali [10] 48% fi tmiem l-2008, imqabbel ma’ 65% fi tmiem l-2006.

6.4. Progress fuq livell ta’ pajjiż

Il-pajjiżi tal-AKP li qed jiffukaw fuq il-kompetittività (il-Beliże, il-Ġamajka, is-Surinam, il-Kamerun, u l-Kosta tal-Avorju) implimentaw il-programmi tagħhom aktar bil-ħeffa u għalhekk għandhom RACs (19% - 24%) u RALs (35% - 56%) aktar baxxi (Tabella 4).

Il-pajjiżi AKP li qed jiffukaw fuq id-diversifikazzjoni (Dominika, il-Grenada, St Luċija, San Vinċenz, il-Kap Verde, il-Madagaskar u s-Somalja) irnexxilhom iħaffu l-implimentazzjoni mill-2006. Madankollu l-RACs (19% - 74%) u l-RALs (32% - 81%) huma aktar varjabbli u ogħla mill-medji globali ta’ 25.3% (RAC) u 48.1% (RAL).

[10] L-RAL jew il-Bqija X’jiġi Likwidat jindika (l-persentaġġ) tal-fondi allokati lill-programm li għadhom ma tħallsux jew ma ħarġux. Dan jinkludi dak li Baqa’ X’jitħallas (RAP) fuq kuntratti eżistenti ta’ implimentazzjoni

Tabella 4: Status Finanzjarju skont il-pajjiż

	Allokazzjonijiet (€)	Impenji (€)	Ħlasijiet (€)	RAC (€)	RAC %	RAL (€)	RAL %
Il-Beliże	27 719 000 00	21 749 415.38	15 959 198.62	5 969 584.62	22%	11 759 801.38	42%
Il-Ġamajka	42 625 000.00	34 656 171.84	27 664 349.83	7 968 828.16	19%	14 960 650.17	35%
Dominika	52 503 000.00	39 472 434.09	22 441 384.45	13 030 565.91	25%	30 061 615.55	57%
St Luċija	71 623 000.00	50 239 673.65	33 004 820.80	21 383 326.35	30%	38 618 179.20	54%
San Vinċenz	51 093 000.00	41 290 569.20	23 600 296.00	9 802 430.80	19%	27 492 704.00	54%
Il-Grenada	5 500 000.00	3 887 119.97	3 224 044.47	1 612 880.03	29%	2 275 955.53	41%
Is-Surinam	21 767 000.00	16 315 936.67	12 176 565.69	5 451 063.33	25%	9 590 434.31	44%
Subtotal Karibew	272 830 000.00	207 611 320.80	138 070 659.86	65 218 679.20	23.9%	134 759 340.14	49.4%
Il-Kamerun	47 277 000.00	35 349 181.62	29 869 122.30	11 927 818.38	25%	17 407 877.70	37%
Il-Kosta tal-Avorju	34 546 000.00	22 655 888.96	15 333 367.71	11 890 111.04	34%	19 212 632.29	56%
Is-Somalja	13 698 000.00	12 350 524.26	9 301 680.17	1 347 475.74	10%	4 396 319.83	32%
Il-Kap Verde	4 100 000.00	1 053 727.00	776 332.15	3 046 273.00	74%	3 323 667.85	81%
Il-Madagaskar	3 500 000.00	2 000 000.00	1 800 000.00	1 500 000.00	43%	1 700 000.00	49%
Subtotal Afrika	103 121 000.00	73 409 321.84	57 080 502.33	29 711 678.16	28.8%	46 040 497.67	44.6%
IS-SOMMA FINALI	**375 951 000.00**	**281 020 642.64**	**195 151 162.19**	**94 930 357.36**	**25.3%**	**180 799 837.81**	**48.1%**

7. SORVELJANZA TAL-IMPATT

7.1. Ġenerali

Valutazzjoni esterna ikkummissjonata fl-2008 u li tlestiet fl-ewwel tliet xhur tal-2009, kienet tinvolvi missjonijiet lejn 8 pajjiżi (il-Beliże, il-Kamerun, il-Kosta tal-Avorju, Dominika, il-Ġamajka, St Luċija, San Vinċenz u s-Surinam). B'mod ġenerali r-riżultati rrappurtati għal-Lvant tal-Karibew japplikaw ukoll għall-4 pajjiżi ma żaruhomx.

Il-programmi kontinwi ġew evalwati f'termini ta':

- Relevanza u validità tal-objettivi
- Validità tal-istrateġiji ta' rispons fuq medda medja ta' żmien skont il-pajjiż
- Effiċjenza u effettività tal-SFA
- Ir-riżultati u l-impatti tal-attivitajiet ippjanati fuq il-kompettività tal-produtturi li jesportaw il-banana
- Ir-riżultati u l-impatti tal-attivitajiet ippjanati ta' diversifikazzjoni fuq (ex-) ħawwiela tal-banana u (ex-) ħaddiema fis-settur tal-banana.
- Sostenibbiltà tal-programmi

7.2. Relevanza tal-istrateġiji tal-pajjiżi

L-istrateġiji li jsaħħu l-kompetittività ippruvaw ir-relevanza tagħhom u kienu ċari u fattibbli f'dawk il-pajjiżi li 1) urew impenn f'saħħtu għal dan il-għan; 2) kellhom karatteristiċi agronomiċi favorevoli; 3) diġà kellhom setturi strutturati kummerċjali ħafna u 4) kienu f'pożizzjoni li jittrasformaw is-settur tal-banana f'settur aktar teknoloġiku u kummerċjali (il-Beliże, il-Kamerun, il-Kosta tal-Avorju, is-Surinam u, għall-bidu l-Ġamajka). Il-programmi SFA tagħhom taw prijorità liż-żieda fil-produttività, it-titjib fil-kwalità tal-prodotti u l-ħarsien ambjentali, it-taħriġ, il-kummerċjalizzazzjoni

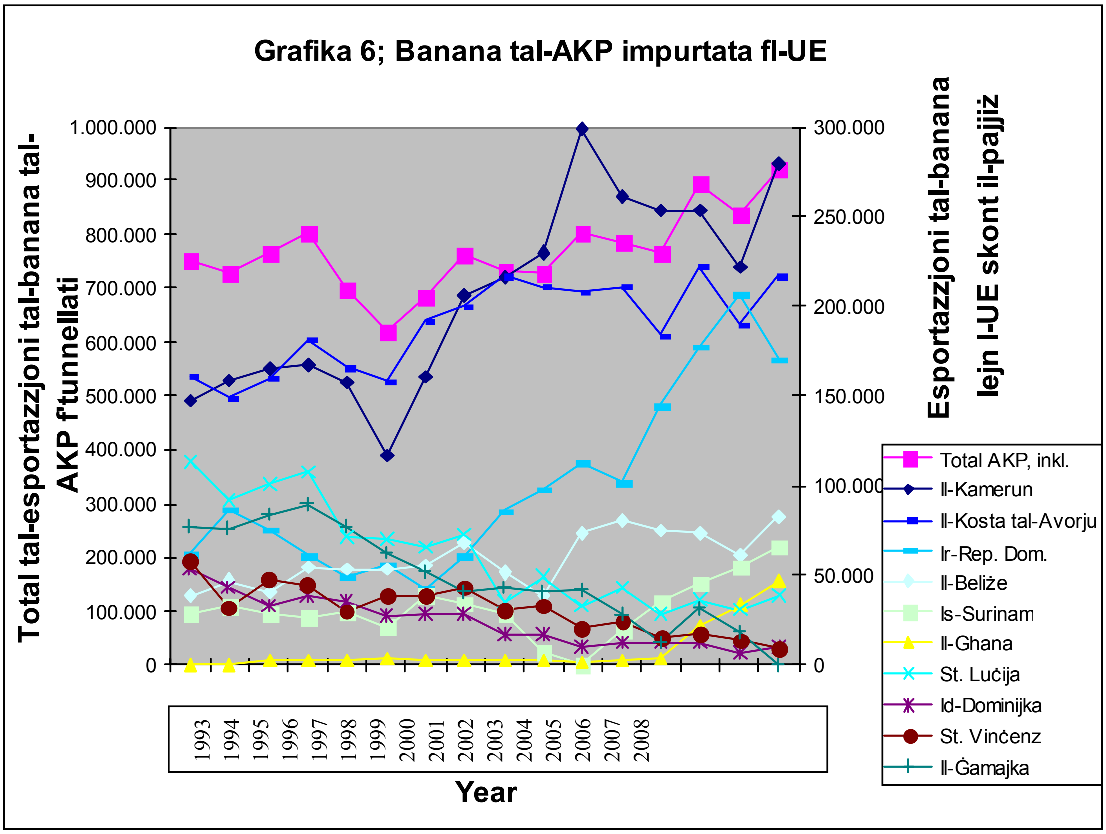

Diversifikazzjoni b'suċċess tinbet minn taħlita ta' inizjattivi fuq il-livelli makro, meso u mikro. L-aġendi tad-diversifikazzjoni ekonomika tal-pajjiżi kienu mhux speċifiċi, multisettorjali u kellhom prijoritajiet u skadenzi li jvarjaw; il-programmi kienu jibbenefikaw minn linji gwida aktar ċari.

Fuq id-diversifikazzjoni, l-evalwazzjoni sabet li:

- Kien hemm iżżejjed proġetti u programmi li kienu imfassla/implimentati (pereżempju fl-2008 St Luċija kellha 64 interventi kontinwi tal-valur ta' EUR 69 miljun).
- Kien hemm wisq oqsma fil-mira, pereżempju t-turiżmu, it-toroq, l-iżvilupp tas-settur privat u l-iżvilupp agrikolu, fattur li naqqas il-prospetti ta' xi impatt sinjifikanti.

7.3. Impatt

L-industrija tal-banana għandha rwol kruċjali fil-Beliże, il-Kamerun, il-Kosta tal-Avorju, Dominika, il-Ġamajka, is-Surinam, St Luċija u San Vinċenz. F'Dominika, St Luċija u San Vinċenz, l-esportazzjoni tal-banana rrappreżentat 18.1%, 19.7% u 22.3% tal-esportazzjoni totali tal-pajjiżi fl-2006 (FAO 2008). Meta tqabbel, is-settur tal-banana jammonta għal 9% u 7% tal-esportazzjoni tal-Kamerun u l-Kosta tal-Avorju.

Il-programmi SFA wettqu kontribuzzjonijiet siewja biex itejbu l-kompetittività fil-Beliże, il-Kamerun, il-Kosta tal-Avorju u s-Surinam, u offrewlhom prospetti aktar qawwija biex ifendu f'ambjent aktar liberalizzat.

Is-sehem tal-fornituri tradizzjonali tal-Karibew naqas minn 52.3% mit-total tal-importazzjoni tal-banana tal-AKP fl-1992 għal 13% fl-2008. Fl-istess waqt, l-importazzjoni fl-Afrika telgħet minn 37.4% tat-total tal-banana tal-AKP fl-1992 għal 59% fl-2008, u l-esportazzjoni mir-Repubblika Dominikana (mhix benefiċjarju tal-SFA) u l-Beliże telgħet minn 10% tat-total tal-banana tal-AKP fl-1992 għal 28% fl-2008.

Is-Surinam huwa storja ta' suċċess. Grazzi wkoll għall-appoġġ tal-SFA, l-industrija ingħatat il-ħajja mill-ġdid u ġiet ittrasformata f'esportatur effiċjenti, l-uniku produttur tradizzjonali tal-AKP li rreġistra tkabbir pożittiv fl-esportazzjoni matul l-2006 - 2008.

Ir-rapport tal-evalwazzjoni jissuġġerrixxi li hu misteni li l-attivitajiet ikunu sostenibbli fuq perjodu minn qasir sa medju. Jekk il-Beliże, il-Kamerun, il-Kosta tal-Avorju u s-Surinam humiex se jibqgħu kompetittivi taħt skeda tariffarja differenti, jiddependi kważi għal kollox mill-ħila tagħhom li jżidu l-produttività lil hinn mill-2009.

Għadu kmieni wisq biex wieħed ikun żgur mill-effetti li l-appoġġ tal-SFA għandu fuq l-istabbiltà ekonomika u d-diversifikazzjoni la darba li tħallsu biss 50% tal-allokazzjonijiet sal-aħħar tal-2008. Barra minn dan, l-investimenti l-kbar ta' diversifikazzjoni huma f'attivitajiet fiżiċi relatati mal-infrastruttura (toroq, bini eċċ) b'perjodi ta' żmien konsiderevoli qabel tkun tista' ssir utilizzazzjoni effiċjenti ta' dawn l-assi.

L-impatt ma jistax jiġi kkwantifikat peress li 1) tibdiliet fir-regoli finanzjarji tal-KE wasslu biex imajnaw il-ħlasijiet u l-estensjonijiet ta' żmien għal madwar nofs l-attivitajiet taħt l-SFA 2003-2005. 2) l-Indikaturi Oġġettivament Verifikabbli għal uħud mill-pajjiżi pereżempju il-Kosta tal-Avorju u l-Kamerun, ma kinux żviluppati kif suppost u ma jistgħux jintużaw biex jiġi vvalutat l-impatt, u 3) ma kienx hemm sistemi ta' monitoraġġ u dawk tal-ġbir tad-dejta biex jiġġeneraw informazzjoni kumulattiva fuq riżultati mistennija u/jew attwali, pereżempju l-Beliże.

Madankollu, bħala riżultat tal-appoġġ tal-SFA, l-Istati tal-Lvant tal-Karibew issa qed jiffukaw fuq prerekwiżiti għal diversifikazzjoni ekonomika li tirnexxi. Il-bidla mid-dipendenza tradizzjonali fuq il-banana lejn opportunitajiet oħra illum hija inkorporata fil-pjanijiet ta' żvilupp tagħhom.

L-enfasi kurrenti fuq it-tisħiħ tal-infrastruttura essenzjali (San Vinċenz u Dominika), it-titjib tal-edukazzjoni rurali (il-Beliże), l-iżvilupp tas-settur privat (San Vinċenz u St Luċija), l-inkorporar tal-edukazzjoni tal-ICT fil-kurrikula tal-iskejjel, l-ippjanar ġenerali għat-turiżmu u s-sistemi soċjali ta' appoġġ eventwalment se jagħtu riżultati pożittivi. Il-pajjiżi li qed jiddeversifikaw illum huma ħafna aktar impenjati biex jibnu l-kapaċitajiet biex jiddiversifikaw fuq bażi sostenibbli.

Il-programmi SFA kellhom effett pożittiv fuq popolazzjonijiet u komunitajiet fil-mira, bl-iffinanzjar ta' investimenti soċjali speċifiċi (jiġifieri Fondi ta' Investimenti Soċjali, skemi ta' żvilupp rurali, edukazzjoni u saħħa).

Fil-pajjiżi orjentati lejn il-kompetittività, is-settur tal-banana issa huwa allineat aktar mill-qrib mar-rekwiżiti tas-suq u l-politiki u l-istandards ambjentali tal-UE. Il-

protokolli ta' produzzjoni ddettati mis-suq (pereżempju EurepGAP u ISO 14001) tejbu l-kundizzjonijiet tax-xogħol fl-irziezet, saħħu l-prospetti għall-konservazzjoni tal-ħamrija u naqqsu l-impatt ambjentali negattiv. Sabiex jiksbu ċertifikazzjoni Ewropea, il-produtturi kienu sfurzati biex jużaw l-inputs b'mod aktar razzjonali u biex inaqqsu l-użu ġenerali tal-agrokimiċi, materjal tal-ippakkjar, makkinarju u enerġija.

Is-sostenibbiltà ta' inizjattivi ta' diversifikazzjoni tiddependi fuq l-impenn tal-gvern li jinkorpora dawk l-attivitajiet fl-allokazzjonijiet baġetarji annwali u l-pjanijiet tan-nefqa. L-evalwazzjoni sabet li l-pajjiżi li qed jiddiversifikaw qed jużaw ir-riżorsi tal-SFA biex jibnu kapaċitajiet nazzjonali biex jindirizza sfidi u għanijiet ta' diversifikazzjoni ekonomika aktar wiesa' u tat-tul.

8. KONKLUŻJONIJIET U RAKKOMANDAZZJONIJIET

Il-Kummissjoni għamlet sforzi biex tħaffef l-eżekuzzjoni filwaqt li tħares il-kwalità, lestiet l-adattazzjonijiet meħtieġa tal-proġetti kontinwi tal-SFA u rrivediet/ipprogrammat dawk approvati fl-2006, l-2007 u l-2008. Il-ħlasijiet attwali mill-programmi kollha tal-SFA żdiedu minn EUR 21 miljun fl-2006 għal EUR 46 miljun fl-2008. Il-ħlas tal-programmi kollha se jkun lest fl-2012 (apparti mill-evalwazzjonijiet u awditjar ex post).

Id-Dokument ta' Ħidma tal-Persunal jinkludi ħarsa ġenerali lejn ir-rakkomandazzjonijiet magħmula fir-Rapport tal-2006 dwar il-Monitoraġġ u l-Valutazzjoni tal-Impatt (COGEA, 2006) u l-azzjonijiet li ttieħdu. Madwar it-8 pajjiżi kollha rrappurtati fir-Rapport tal-2008 dwar il-Monitoraġġ u l-Valutazzjoni tal-Impatt (HTSPE, 2009), kien hemm progress sinjifikanti kemm fil-kompetittività u kemm fi kwistjonijiet relatati mad-diversifikazzjoni.

Xi progress lejn titjib fil-kompettivitità u żieda fid-diversifikazzjoni.

Il-programmi għamlu kontribuzzjonijiet sostanzjali biex jintlaħqu l-objettivi:

(1) Kompetittività mtejba fil-Beliże, il-Kamerun, il-Kosta tal-Avorju u s-Surinam, għalkemm l-appoġġ ma setax jikkumpensa għall-ħsara kkawżata mill-urugan fil-Ġamajka fl-2005, 2007, u l-2008.

(2) Kapaċità mtejba għal diversifikazzjoni ekonomika b'suċċess fil-Lvant tal-Karibew u għal diversifikazzjoni agrikola (fejn hi mgħassa) fis-Somalja, il-Kap Verde u l-Madagaskar, għalkemm l-impatt sħiħ għadu ma jistax jiġi kkwantifikat.

Fil-pajjiżi orjentati lejn il-**kompetittività**, is-settur tal-banana issa huwa allineat aktar mill-qrib mar-rekwiżiti tas-suq u l-politiki u l-istandards ambjentali tal-UE, b'hekk hemm bażi stabbilita għal żvilupp sostenibbli tan-negozju.

L-implimentazzjoni tar-rakkomandazzjonijiet li saru fir-rapport preċedenti irriżultat f'titjib notevoli fl-implimentazzjoni fil-ħin u ta' kwalità fil-Beliże, il-Ġamajka u l-Gżejjer Windward. Dan l-aspett kien anqas relevanti kemm għall-Kamerun u l-Kosta tal-Avorju, li jibbenefikaw minn sorsi aktar iddiversifikati ta' finanzjament u għalhekk kienu anqas dipendenti fuq l-appoġġ.

F'pajjiżi fejn **id-diversifikazzjoni** hi prijorità, l-effiċjenza batiet minn nuqqas ta' ffukar, ħafna investimenti żgħar ħafna, li bħala medja jlaħħqu mal-EUR 1 miljun - 1.5 miljun, b'potenzjal limitat ta' impatt reali. Barra minn hekk, ir-rabtiet bejn id-diversi inizjattivi għadhom limitati u fraġli.

L-evalwazzjoni esterna rrakkomandat li l-pajjiżi tal-AKP li huma impenjati favur id-diversifikazzjoni għandhom jiflu l-kontribuzzjonijiet tal-portafolli tal-SFA tagħhom għall-aġenda tagħhom ta' diversifikazzjoni ekonomika fil-livell makro. Dan għandu jinkludi valutazzjoni tal-koeżjoni ta' tali programmi u l-iffaċilitar tal-formulazzjoni/aġġornar tal-istrateġija ta' diversifikazzjoni ta' kull pajjiż, bi prijoritajiet ċari li jinkludu l-kwantità u s-sorsi tar-riżorsi finanzjarji meħtieġa biex l-attivitajiet ewlenin jiġu appoġġjati u istituzzjonalizzati.

Sabiex jitjbiebu kemm il-monitoraġġ u l-valutazzjoni tal-impatt tal-programmi ta' diversifikazzjoni, hu rrakkomandat ukoll li jkun hemm aġġornar u titjib tal-oqfsa loġiċi u l-użu tagħhom bħala għodod ta' ġestjoni ta' programmi biex jiġi żgurat li l-aġenziji ta' implimentazzjoni jkunu konxji kontinwament u qed jaħdmu biex jiksbu r-riżultati mistennija u jkejlu attivament l-indikaturi li hemm qbil dwarhom.

Is-sostenibbiltà tal-esportazzjoni tal-banana tal-AKP għadha fraġli

Il-prospetti għal kompetittività sostnuta huma ġeneralment dipendenti fuq 1) ir-riżultat tan-negozjati kontinwi dwar il-kummerċ internazzjonali u 2) il-kapaċità tal-pajjiżi li jiksbu titjib ulterjuri fil-produttività u jnaqqsu l-ispejjeż.

L-istrateġiji li qed isegwu xi pajjiżi kienu lura f'dik li hi valutazzjoni realistika tal-isfidi maħluqa mis-sitwazzjoni internazzjonali tas-suq u l-implikazzjonijiet potenzjali futuri tal-konklużjoni tan-negozjati bilaterali kontinwi dwar il-kummerċ tad-WTO. Ir-riżultati jistgħu jaslu meta l-pajjiżi 1) juru impenn f'saħħtu li jadattaw ruħhom għall-iżviluppi internazzjonali, 2) ikollhom karatteristiċi agronomiċi favorevoli, u 3) ikollhom diġà setturi strutturati kummerċjali ħafna.

Il-pajjiżi li jesportaw il-banana baqgħalhom sfidi x'jiffaċċjaw. Jeħtieġ li jindirizzawhom flimkien u ma' appoġġ internazzjonali. Il-komunità internazzjonali, inkluża l-UE, qed tagħti aktar importanza biex tgħin lill-pajjiżi li qed jiżviluppaw biex iżidu fil-kompetittività tagħhom tal-ekonomija kollha u jagħmlu użu aħjar mill-opportunitajiet internazzjonali tal-kummerċ. L-Għajnuna tal-UE għall-Kummerċ ma tiffukax biss sempliċiment fuq setturi individwali. Wieħed mill-prerekwiżiti tas-suċċess hu li jitfasslu u jiġu aġġornati strateġiji li jinvolvu ħafna partijiet interessati biex jiġi żviluppat il-kummerċ u l-integrazzjoni fis-sistema internazzjonali tal-kummerċ.

L-implimentazzjoni tal-SFAs fuq għaxar snin ippermettiet lill-pajjiżi li qed jirċievu biex jippjanaw strateġikament u se tibqa' punt ta' referenza utli għal azzjoni futura.